

Sårbar pensjon

Hvor mye kan norske psykologer forvente å få i inntekt når de slutter å jobbe? Psykologtidsskriftet har forsøkt å finne fram i pensjonsjungelen.

FOTO: MATTHIAS RHOMBERG / FLICKR

De fleste av oss tenker relativt lite på det. Når vi signerer en jobbkontrakt, er det som regel lønnen her og nå vi er opptatt av, ikke hva vi får når vi passerer 67 eller 70 år. Når man er i 30- eller 40-årene, tilhører pensjonsspørsmålet et annet liv.

Men i virkeligheten er pensjonen en del av lønnen. Utsatt lønn, kan man kalle det. Hvor stor denne utsatte lønnen blir, avhenger i stor grad av hvor mye du har spart opp gjennom yrkeslivet. Pensjon handler som all mulig annen forsikring om statistikk, kalkyler og forventet avkastning. Hvor mye som går inn i din egen «pensjonskasse», bestemmer hva som kommer ut i den andre enden. På mange måter er dette enkel matematikk, men med noen usikkerhetsfaktorer.

Når Psykologtidsskriftet spør fagsjef og pensjonsekspert i Samfunnsviterne¹, Elisabeth Østreng, om hva man bør tenke på om egen pensjon, kommer svaret raskt.

– Det kan være lurt å få oversikt over hvordan man ligger an og hva man kan forvente å få som pensjonist. Jo tidligere man undersøker dette, desto større mulighet har man til å gjøre noen justeringer og planlegge for fremtiden, sier hun.

– *Inntrykket mitt er at folks bevissthet knyttet til pensjon er lav. Da er kanskje også interessen av å finne ut hva man kan forvente i pensjon, tilsvarende liten?*

¹ Samfunnsviterne er en arbeidstakeorganisasjon for samfunnsvitere eller humanister med utdanning på masternivå. De har 10 000 medlemmer og er i likhet med Norsk Psykologforening tilsluttet Akademikerne, hovedorganisasjonen for langtidsutdannede

– Min erfaring er at arbeidstakere er litt enten–eller. Enten er man temmelig uvitende om sine pensjonsrettigheter eller nesten altfor opptatt av det. Noen kan for eksempel være livredde for å bytte jobb som 30-åring fordi man da kan miste en gunstig, ytelsesbasert pensjonsordning. Umiddelbare negative konsekvenser av jobb-bytter er det imidlertid viktig at de som er 50+ er oppmerksomme på. Med digitale nettløsninger har det blitt mye enklere enn før å undersøke hva man kan forvente å få i pensjon. Man trenger ikke være veldig interessert eller bruke mye tid og krefter for å få en viss oversikt, påpeker Østreng.

Det siste er helt riktig. På nettsiden norskpensjon.no får man med få tastetrykk informasjon om hvor mye oppspart pensjon man har. Men kan også få en prognose over hva man kan forvente å få utbetalt som pensjonist. På nettsidene til NAV kan man også enkelt finne ut hvor mye pensjon man kan forvente å få gjennom folketrygden og offentlige tjenstepensjonsordninger. (Generelt kan man si at Norsk Pensjon har best detaljnivå på pensjonsrettigheter i privat sektor, mens NAV har best detaljnivå på pensjon fra offentlig sektor).

Finans Norge, hovedorganisasjonen som representerer finansnæringen i Norge, utarbeider årlig statistikk (Norsk Finansbarometer) som gir noen signaler om ansattes pensjonsbevissthet. I årets undersøkelse svarer hele 70 prosent av de spurte at de ikke har noen oversikt over hvor mye de får i pensjon. Ca. 40 prosent vet ikke hvilken type tjenstepensjon de har gjennom jobben. Likevel ser det ut til at den nye pensjonsreformen har økt folks pensjonsbevissthet noe. På spørsmål om den nye pensjonsreformen har ført til at du selv sparer penger/har tenkt å spare penger til alderdommen, svarer 51 prosent ja. Tilsvarende tall i 2013 var bare 39 prosent. Noe ser altså ut til å skje.

Denne saken skal først og fremst handle om pensjon for psykologer. Men før vi kommer dit, trenger vi en rask gjennomgang av hvordan dagens pensjonssystem er lagt opp.

Tallenes tale

Det norske pensjonssystemet er tredelt, og blir gjerne beskrevet som en pyramide. Folketrygden utgjør grunnplanet og betales inn gjennom skatteseddelen. 18,1 prosent av din årlige inntekt opp til 7,1G (605 240 kroner) settes av til folketrygden².

Den midterste delen er tjenstepensjonen. Det er i praksis den utsatte lønnen som arbeidsgiveren plikter å betale inn til en eller annen pensjonskasse / et pensjonsfond, og som arbeidstakeren får tilbake når han/hun velger å pensjonere seg. Toppen av pyramiden består av individuelle pensjonsordninger som man kan velge å etablere selv. Denne er spesielt aktuell for selvstendig næringsdrivende (f.eks. psykologer med egen praksis) og andre som ikke har noen form for tjenstepensjon.

Den delen av pensjonen som debatteres hyppigst etter at den nye pensjonsreformen ble innført i 2010, er den midterste delen av pyramiden: tjenstepensjonen. Svært mange arbeidstakere i det offentlige har en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Det betyr at man er garantert å få mellom 60 og 70 prosent av lønnen sin i pensjon, hvis man har full opptjeningstid (30 år). Denne ordningen er svært lukrativ, og også en del private bedrifter tilbyr ansatte denne typen pensjon. Men ordningen er under sterkt press. Den er svært kostbar og risikofylt for arbeidsgivere. For tiden

² Tjener du 650 000 kroner i året vil du f.eks. få 242 100 kroner i året fra folketrygden per år som pensjonist. Forutsetningen er at du går av når du er 67 år og har full opptjeningstid (40 år). Går du av når du er 62 med full opptjening, får du bare 168 500 kroner per år fra folketrygden hvis du da ikke har en eller annen form for AFP-ordning.

ser man flere eksempler på private selskaper som går bort fra ytelsesbaserte ordninger og over til innskuddsbaserte. Da er det størrelsene på innskuddene og avkastningen de gir, som bestemmer hvor stor tjenstepensjonen blir. Arbeidsgiveren gir ingen garantier for pensjonens størrelse. Det er en mer forutsigbar og mindre kostbar ordning for arbeidsgiveren – men for arbeidstakeren betyr det som regel mindre penger i pensjon. Elisabeth Østreng tror de ytelsesbaserte ordningene i offentlig sektor også vil komme under sterkere press framover.

– Pensjonsordninger er ikke hogd i stein. Før eller siden tror jeg også den offentlige tjenstepensjonen blir endret. Min spådom er at man vil få en harmonisering av offentlig og privat tjenstepensjon, hvor varianter av innskuddsbaserte ordninger blir malen over hele linja. Jeg har forståelse for at private bedrifter som i dag har en ytelsesordning, ønsker å legge om til en innskuddsordning for å sikre god drift og for å unngå galopperende og uoversiktlige kostnader. Det er viktig for meg å si at dette ikke er noe jeg ønsker meg, jeg representerer jo en arbeidstakerorganisasjon som jobber for best mulig pensjonsvilkår for våre medlemmer, men de ytelsesbaserte ordningene blir nok for dyre og vil begrense seg selv, mener hun.

Fleksibelt og aldersjustert

Den nye pensjonsordningen er også langt mer fleksibel enn før. Det er lagt opp til at man kan jobbe så lenge man vil og samtidig ta ut en valgfri andel pensjon hvis man ønsker det. (Gjelder ikke for ytelsesbasert tjenstepensjon). En 70-åring kan i prinsippet velge å jobbe 100 prosent og ta ut 100 prosent pensjon. Om det er så lurt, er en annen sak. Den nye ordningen er uansett et incitament for å få folk til å stå lenger i jobb. Gjør man ikke det, får man som hovedregel mindre i pensjon enn under den «gamle» ordningen.

En viktig grunn til dette er at vi lever lenger enn før, og at forventet levealder bare vil øke for ulike årskull. Et nytt grep med pensjonsreformen er nettopp at pensjonen i folketrygden justeres mot forventet levealder for ditt årskull. Når like mange penger skal fordeles på flere levde pensjonistår, betyr det mindre til utbetaling hvert år. For å si det litt stygt blir man «straffet» for å leve lenge.

– Jo yngre man er, desto verre blir det, fordi antatt levealder for de yngre kullene bare øker. Dette medfører store innhugg i årlig pensjonsutbetaling. Jeg vil oppfordre unge som nylig har begynt å jobbe, til fort å få et bevisst forhold til pensjonen sin. 66 prosent av full lønn i pensjon for noen årskull kan fort forandre seg til under 50 prosent av full lønn for andre kull med samme opptjening. Så dramatisk kan aldersjusteringen slå ut, understreker Elisabeth Østreng.

Pensjon for psykologer – hva får du?

Actecan er et selskap som tilbyr strategisk rådgivning innenfor forsikring og pensjon. Fredrik Haugen, en av selskapets eiere, har satt opp tre ulike pensjonsscenarioer som kan være relevante for ulike typer psykologer.

Scenario 1:

Psykologen er født i 1970 og jobber i offentlig sektor hele sin yrkeskarriere. Vedkommende begynte i jobb ved ca. 30 års alder og har en sluttlønn på 650 000 kroner. Han/hun har en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning og offentlig AFP.

Alle offentlige ansatte er nemlig omfattet av en såkalt AFP-ordning. Det er en tidligpensjon du kan ta ut fra du er 62 til du er 67 år. Etter at du fyller 67 år, får du vanlig folketrygd pluss tjenstepensjon. I tabellen under har vedkommende tatt ut AFP fra 62 eller 65 år.

Alder når du tar ut pensjon:	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene:
Folketrygd			242 100	I dette eksempelet har den ansatte tatt ut AFP fra 62 eller 65 år.
Offentlig tjenstepensjon	304 000	429 000	151 400	
Sum	304 000 (Gjelder fram til 65 år)	429 000 (Gjelder fram til 67 år)	393 500	Fra 67 år får vedkommende 393 500, uavhengig av når AFP ble tatt ut.
Andel av inntekt	47 %	66 %	61 %	

Tjenstepensjonen kan altså ikke tas ut før du er 67 år. Hvis psykologen ønsker å ta ut pensjon før 67 år, må han/hun velge enten AFP eller folketrygd. En av ulempene med AFP er at du ikke kan jobbe ved siden av uten å få avkortning i pensjonen. Velger man isteden å ta ut folketrygd, kan man jobbe så mye man vil – f.eks. i en privatpraksis – uten at folketrygden reduseres. I eksempelet under velger psykologen å ta ut folketrygd og ikke AFP. Da blir tallene:

Alder når du tar ut pensjon:	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene:
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Offentlig tjenstepensjon (ytelsesbasert)	(151 400)	(151 400)	151 400	Utbetales ikke før fylte 67 år.
Sum	168 500	209 000	393 500	Viser hva vedkommende får i årlig pensjon fra uttaksalder. Når man fyller 67 år, får de som tok ut pensjon fra folketrygden fra 62 eller 65 år, offentlig

Alder når du tar ut pensjon:	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene:
				tjenestepensjon i tillegg.
Andel av inntekt	26 %	32 %	61 %	

Scenario 2:

Psykologen er født i 1970 og jobber i offentlig sektor i 10 år, deretter som selvstendig næringsdrivende (privatpraktiserende psykolog) resten av karrieren. Vedkommende begynte i jobb ved ca. 30 års alder og tjente 650 000 kroner i det offentlige, hvor han/hun hadde en ytelsesbasert pensjonsordning. Inntekt som selvstendig næringsdrivende: 1,1 millioner kroner.

I eksempelet under har psykologen opprettet en privat innskuddspensjonsordning med maksimal sparing for selvstendig næringsdrivende (4 % av inntekt mellom 1 og 12G (1G = 85 245 kr)).

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Offentlig tjenestepensjon	40 900	40 900	40 900	Utbetales ikke før fylte 67 år, og er lik uansett når folketrygd tas ut.
Privat innskuddspensjon	79 300	115 500	150 300	Utbetales til man er 77 år.
Sum	288 700	365 400	433 300	Disse summene inkluderer offentlig tjenestepensjon, og gjelder derfor fra 67 år.
Andel av inntekt (1,1 mill.)	26 %	33 %	39 %	

Eksempelet under er temmelig likt det foregående, men her utbetales den private innskuddspensjonen til 87 år istedenfor 77 år.

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Offentlig tjenestepensjon	40 900	40 900	40 900	Utbetales ikke før fylte 67 år, og er lik uansett når folketrygd tas ut.
Privat innskuddspensjon	47 600	63 000	75 200	Utbetales til man er 87 år.
Sum	257 000	312 900	358 200	Disse summene inkluderer offentlig tjenestepensjon,

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
				og gjelder derfor fra 67 år.
Andel av inntekt (1,1 mill.)	23 %	28 %	33 %	

Eksempelene viser at man ikke er i nærheten av den høye inntekten sin når man går av med pensjon. Elisabeth Østreng er klar på at personer med høy inntekt må være ekstra bevisste dersom de skal få pensjon som tilsvarer 60–70 prosent av inntekten.

– Jo mer du arbeider, desto mer inntjening får du gjennom folketrygden. Men kun opp til en viss grense. De som har inntekter over en million, må ta egne grep for å sikre seg. Dette er særlig aktuelt for de som er selvstendig næringsdrivende. Utover folketrygden må de sikre seg selv. Her kan det lønne seg å få litt hjelp og rådgivning, sier Østreng.

Her kan det være flere løsninger for å kompensere for inntektstapet: Man kan velge å etablere andre typer spareordninger utover privat innskuddspensjon, for eksempel spare i ulike typer verdipapirfond. Man kan også velge å stå lenge i jobb; å ha en 40–50 prosent privatpraksis til langt oppi 70-årene vil være mulig å få til for mange. Har man nedbetalt all gjeld, gir det også større fleksibilitet og muligheter.

Scenario 3:

Psykologen er født i 1970 og er ansatt i privat sektor i hele karrieren. Lønn: 700 000 kroner gjennom hele yrkesløpet. Psykologen har innskuddsbasert tjenstepensjon gjennom de ulike selskapene han/hun jobber i/har jobbet i.

Tjenstepensjonen er beregnet med både minimale innskuddssatser (2 % av lønn mellom 1 og 12 G) og de nye maksimale innskuddssatsene (7 % av inntekt opp til 12 G, pluss 18,1 % av inntekt mellom 7,1 og 12 G). De nye satsene ble ikke tillatt før 01.01.2014. Det betyr at eksempelpersonen vi har regnet på, ikke reelt sett kan ha hatt slike innskuddssatser gjennom hele karrieren. Men vi bruker likevel maks-eksempel for å vise hvor stor forskjell det kan utgjøre å ha en minimumsordning og en maksimumsordning. De fire tabellene under er tenkte eksempler, men gir likevel en god indikasjon på hva ulike innskuddspensjoner har å si for pensjonen.

Minimumsløsning. Utbetalingsperiode for innskuddspensjon er 10 år:

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Innskuddspensjon (minimumsbeløp)	48 200	67 500	85 900	Utbetales kun til 77 år.
Sum	216 700	276 500	328 000	
Andel av inntekt	31 %	40 %	47 %	

Maksimumsløsning. Utbetalingsperiode for innskuddspensjon er 10 år:

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Innskuddspensjon (minimumsbeløp)	259 400	363 200	462 000	Utbetales kun til 77 år.
Sum	427 900	572 200	704 100	
Andel av inntekt	61 %	82 %	101 %	

Minimumsløsning. Utbetalingsperiode for innskuddspensjon er 20 år:

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Innskuddspensjon (minimumsbeløp)	28 920	36 818	42 950	Utbetales kun til 77 år.
Sum	197 420	245 818	285 050	
Andel av inntekt	28 %	35 %	41 %	

Maksimumsløsning. Utbetalingsperiode for innskuddspensjonen er 20 år:

Alder når du tar ut pensjon	62 år	65 år	67 år	Kommentarer til tallene
Folketrygd	168 500	209 000	242 100	
Innskuddspensjon (minimumsbeløp)	155 640	198 109	352 050	Utbetales kun til 77 år.
Sum	324 140	407 109	594 150	
Andel av inntekt	46 %	58 %	85 %	

– Legg merke til hvordan pensjonen endres betydelig avhengig av hvilken innskuddspensjon arbeidsgiveren tilbyr. Dette viser hvor viktig det er å undersøke hvilken tjenstepensjonsordning arbeidsgiveren har i en ansettelsesprosess. En lønn på 700 000 kroner og en god tjenstepensjon kan vise seg å være like mye verdt som, og kanskje mer enn, en lønn på 800 000 kroner med en minimumsløsning, påpeker Fredrik Haugen.

Det virkelige interessante i et slikt tilfelle er hva man faktisk ville valgt, dersom man fikk se hele regnestykket, inklusive pensjon. De fleste barn vil heller ha 1 sjokolade i dag enn 5 om en uke. Utsatt behovstilfredsstillelse. Utsatt lønn. Hvor mange av oss blir ikke barn overfor et slikt valg?

Forutsetningene for utregningene er:

- - Ny alderspensjon i folketrygden (gjelder delvis for de som er født i 1954–1962, og fullt ut for alle født etter 1963)
- - Samordningsfradrag i offentlig tjenstepensjon beregnet iht. foreslåtte nye regler fra Arbeids- og sosialdepartementet– Innskuddspensjon beregnet iht. Norsk Pensjons beregningsmodell (avkastning justert for inflasjon 4 % før nedvekting av risiko, 1 % etter nedvekting av risiko)
- - Selvstendig næringsdrivende har innskudd på 4 % av inntekt mellom 1 og 12 G
- - Maksimalt tillatte innskudd er 7 % av inntekt opp til 12 G, pluss 18,1 % av inntekt mellom 7,1 og 12 G